

Голові спеціалізованої вченої ради
ДФ 50.035.2024
Одеського національного університету
імені І.І. Мечникова
доктору філологічних наук, професору,
Кондратенко Наталії Василівні

Відгук

Офіційного опонента **Приходченко Олександри Олексіївни**, кандидата філологічних наук, доцента, доцента кафедри іноземних мов професійного спрямування Запорізького національного університету, про дисертацію **Ірини Базарової «Світська бесіда і пліткарство як жанри фатичного спілкування (на матеріалі англomовного художнього літературного дискурсу і кінодискурсу)»**, подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 035 Філологія галузі знань 03 Гуманітарні науки.
(Одеса, 2024)

1. Актуальність дисертаційного дослідження. Одним із визначальних засобів розвитку суспільства виступає спілкування, адже завдяки йому люди діляться думками, домовляються, сперечаються. Фатичне мовлення посідає важливе місце у процесі комунікації, уможливорюючи знайомство з новими людьми, розуміння емоційного стану співрозмовника, обмін незначущими новинами.

Посилення інтересу до вивчення фатичного мовлення зумовлене його багатовекторністю. Наявність багатьох класифікацій та моделей світської бесіди спричинена її частотним використанням в умовах спілкування в різних типах дискурсу. Неабиякий інтерес становить дослідження стратегій та тактик, які використовуються під час світської бесіди та пліткарства.

Дисертаційне дослідження Ірини Базарової, націлене на проведення комплексного аналізу комунікативно-прагматичної природи фатичних мовленнєвих жанрів світської бесіди та пліткарства в англomовному художньому дискурсі.

Дослідження особливостей персонажа, залученого у фатичне мовлення, його поведінки, стратегій та тактик, які він використовує, а також дослідження

моделей поведінки під час світської бесіди та пліткарства, є надзвичайно актуальним на сучасному етапі розвитку лінгвістики.

Отже, обрана тема – світська бесіда і пліткарство як жанри фатичного спілкування (на матеріалі англomовного художнього літературного дискурсу і кінодискурсу) – узгоджується з колом першочергових інтересів сучасного мовознавства, а за своїм об'єктом, предметом, метою та підходом до вивчення ілюстративного матеріалу дисертаційна робота є, безперечно, **актуальною**. Всебічне дослідження жанрів світської бесіди та пліткарства (представлення характеристики цих жанрів, здійснення дефініційного аналізу досліджуваних лексем, визначення ситуативної моделі, сценарію, тематики та соціально-прагматичних функцій жанрів світської бесіди та пліткарства та ін.) на матеріалі сучасних англійськомовних романів та художніх фільмів відповідає основним тенденціям сучасної мовознавчої науки.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Об'єктом дослідження виступають мовленнєві жанри світської бесіди та пліткарства в англomовному художньому літературному дискурсі та кінодискурсі.

Метою дослідження стає комплексний аналіз комунікативно-прагматичної природи фатичних мовленнєвих жанрів світської бесіди та пліткарства в англomовному художньому дискурсі.

Для написання повноцінного оригінального дослідження Ірина Базарова створює сучасну теоретико-методологічну базу, до якої залучені роботи як українських, так і зарубіжних вчених, які всебічно досліджували особливості жанру світської бесіди та пліткарства, що дає чітке розуміння авторського бачення їх особливостей у сучасному художньому дискурсі.

3. Наукова новизна одержаних результатів.

Наукова новизна дисертації полягає в тому, що в ній уперше представлено лінгвопрагматичну характеристику жанрів світської бесіди та пліткарства на матеріалі сучасної англійської мови. Було здійснено ґрунтовний аналіз лексем світської бесіди та пліткарства з виокремленням ядерних та інтегральних сем в

їх семантичній структурі. Уперше визначено ситуативну модель, сценарій, тематику та соціально-прагматичні функції жанрів світської бесіди та пліткарства та надано власні визначення досліджуваним мовленнєвим фатичним жанрам. Проведено контекстуально-інтерпретаційний аналіз світських бесід та пліток, зображених в англomовному персонажному художньому мовленні. Новою є укладена типологія комунікативних стратегій і тактик фатичного спілкування та встановлення репертуару мовних засобів світської бесіди та пліток у художньому літературному дискурсі та кінодискурсі.

Структура роботи може бути повністю схвалена як така, що логічно підпорядковується поставленій меті, композиція розділів відповідає послідовності конкретних завдань, що вирішуються.

Дисертація складається зі вступу, трьох розділів та висновків до них, загальних висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації становить 221 сторінку, із них 187 – основного тексту. Бібліографія містить 325 позицій, із них 126 позицій – джерела іноземними мовами, 15 джерел довідкової літератури. Список літературних та кінематографічних джерел містить 49 найменування. **У тексті дисертації відсутні порушення академічної доброчесності.**

Авторка розпочинає дослідження із **першого розділу** «Дефініційні особливості лексем «світська бесіда» та «плітки», в якому визначає особливості словникових дефініцій вищезгаданих лексем. Було наведено дані етимологічного словника (с. 24, с. 30), подано ґрунтовний аналіз дефініцій з різних тлумачних словників (с. 25-29, с. 31-35), за допомогою якого було визначено ядерні (с. 29, с. 35) та інтегральні (с. 30, с. 35) семи.

На особливу увагу заслуговує підрозділ 1.3, в якому дисертантка наводить порівняльний аналіз лексем «світська бесіда» та «пліткарство», наголошуючи на тому, що «світська бесіда є вимушеним, комунікативним ритуалом <...>, який призначений для підтримки соціальних зв'язків...» (с. 38), у той час як плітки є «комунікативною дією», яка передає «пікантну», часом неправдиву інформацію» (с. 38). Зазначено також, що світська бесіда та плітки

відрізняються за тематикою, обсягом та характером (с. 38-39).

У **другому розділі** «Світська бесіда і пліткарство як жанри фатичного спілкування» дисертантка ґрунтовно проаналізувала різні трактування, класифікації та особливості поняття «мовленнєвого жанру» (підрозділ 2.1) у працях як українських, так і закордонних дослідників. Аналіз типології мовленнєвих жанрів, наведений у п. 2.2, демонструє вміння дисертантки аналізувати та узагальнювати наявний теоретичний матеріал, що допомогло вибудувати власне розуміння «мовленнєвого жанру», релевантного для цього дослідження (с. 85).

У пункті 2.3 запропоновано всебічний аналіз фатичних мовленнєвих жанрів. Було встановлено, що цей вид спілкування слугує «покращенню соціальних зв'язків» (с. 53) та має певну мету при використанні у мовленні. Було розглянуто основні риси (с. 58) фатичного мовлення, засоби фатичної комунікації (с. 59), її характеристики (с. 58-59) та типологію фатичних мовленнєвих жанрів (с. 61).

Цікавим видається п. 2.4, в якому дисертантка зосереджується на аналізі наявних досліджень про поняття світської бесіди та пліткарства. Було проаналізовано їх функції, особливості, риси та місце серед інших фатичних жанрів. Завдяки цьому було встановлено, що світська бесіда є «етикетно детермінованою розмовою» (с. 69), а плітки, в свою чергу є «спотвореною інформацією про події приватного життя» (с. 84).

У **третьому розділі** «Комунікативно-прагматична організація світської бесіди та пліткарства в художньому дискурсі» увагу сфокусовано на описі структури та особливостей досліджуваних понять. Докладно розглянуто час (с. 94), тривалість (с. 64) та сценарій світської бесіди (с. 65), а також основні теми, які є характерними та нехарактерними для світської бесіди (с. 98). Було встановлено предмет спілкування у пліткарстві (с. 106), наявність в плітках хибної інформації (с. 108) та типовий сценарій пліткарства (с. 113).

На схвалення заслуговує ґрунтовне вивчення стратегій і тактик, які притаманні світській бесіді та пліткарству (п. 3.2). Детальний огляд тактик, які

використовуються для досягнення певної мети вважаємо вагомим здобутком дисертантки.

У **Висновках** представлено підсумки та результати дисертаційного дослідження, окреслено перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Проведене дисертаційне дослідження не вичерпує усіх аспектів вивчення фатичного мовлення, стратегій та тактик, які у ньому використовуються задля досягнення певної мети. Перспективи подальших наукових розвідок вбачаю у контрастивному аналізі різних фатичних мовленнєвих жанрів у різних типах дискурсу.

4. Повнота викладу основних результатів дисертації в опублікованих публікаціях, зарахованих за темою дисертації.

Основні положення та результати дослідження пройшли досить надійну апробацію на засіданнях кафедри теоретичної та прикладної фонетики англійської мови факультету романо-германської філології Одеського національного університету імені І.І. Мечникова (2020-2023 рр.) і представлено на *одинадцяти* міжнародних науково-практичних та наукових конференціях.

Теоретичні і практичні результати дослідження дисертантка виклала у *п'ятнадцяти* одноосібних публікаціях авторки, *чотири* з яких опубліковано у фахових виданнях України. Загальний обсяг публікацій – 4,37 друкованих аркушів.

5. Практичне значення одержаних результатів.

Безперечно, розвідка Ірини Базарової має практичну цінність, оскільки надає цікавий матеріал для дослідження світської бесіди і пліткарства як жанрів фатичного спілкування, що уможлиблює їх використання в лекційних курсах із когнітивної та комунікативної лінгвістики, лінгвопрагматики (розділи “Жанрологія”, “Комунікативні стратегії і тактики”), у спецкурсах і семінарах, присвячених новітнім лінгвістичним студіям, а також під час написання наукових робіт здобувачів.

6. Зауваження та дискусійні положення до дисертації.

Віддаючи належне науковій праці Ірини Базарової, вважаю за необхідне вказати на певні дискусійні моменти, що вимагають пильнішої уваги:

1. Не викликає сумнівів доцільність дослідження лексем “gossip” та “small talk” у діяхронії (с. 33). Але постають деякі питання: «Чи відрізняється визначення лексеми small talk у словниках відповідно до часу їх виникнення? Чи набувала ця лексема нових значень протягом розвитку суспільства з 1751 року (коли воно вперше виникло) і до сьогодні?».

2. Наступне зауваження стосується тем, які є сприятливими або недоречними для світської бесіди (с. 65). Просимо коментарів щодо їх обумовленості, можливості зміни та відмінностей від тем пліток (чи бувають вони позитивними та негативними) (с. 75-78).

3. На сторінках 98 – 104 Ви виокремлюєте теми, які є характерними для світської бесіди. Як на Вашу думку, чи будуть відрізнятися теми бесіди між зовсім незнайомими, малознайомими та знайомими людьми?

4. Враховуючи теоретичні засади теорії комунікації, було проведено детальний аналіз стратегій та тактик, характерних для світської бесіди та пліткарства (п. 3.2.1), у зв'язку з цим виникає низка питань: «Які тактики є найчастотнішими? Які зустрічаються рідше? Які інші стратегії і тактики, на Вашу думку, можуть бути характерними для світської бесіди та пліткарства?».

Вважаємо, що висловлені зауваження не є визначальними і не зменшують загальну наукову новизну та практичну значимість результатів і не впливають на позитивну оцінку дисертаційної роботи. Позиції та переконання авторки мають право на відстоювання під час захисту дисертаційної розвідки.

7. Загальна оцінка дисертації.

Зроблені зауваження не зменшують загальної позитивної оцінки дисертації, вони не стосуються змісту основних положень дослідження і не ставлять під сумнів достовірність отриманих результатів та сформульованих теоретичних висновків, що мають суттєве значення для подальшого розвитку лінгвістики.

Усе це дає підстави для загального висновку про те, що дисертація «Світська бесіда і пліткарство як жанри фатичного спілкування (на матеріалі англomовного художнього літературного дискурсу і кінодискурсу)» є завершеним, самостійним дослідженням актуальної проблеми сучасного

мовознавства, яке відповідає вимогам пунктів 6, 7, 8, 9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України №431 від 21.03.22р.), а її авторка **Базарова Ірина** заслуговує надання ступеня доктора філософії зі спеціальності 035 Філологія.

Офіційний опонент –

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов
професійного спрямування
Запорізького національного університету

Олександра ПРИХОДЧЕНКО

Підпис Олександри ПРИХОДЧЕНКО
вчений секретар Вченої ради ЗНУ
кандидат філологічних наук, доцент
доцент кафедри української літератури

Оксана ПРОЦЕНКО